

Ytringsfrihet

Topplederkonferansen 2022

- Begrenses ansattes ytringsfrihet?
- Hvis ja: er begrensningen legitim?
- Hvordan er balansen mellom ytringsfrihet og lojalitet?

- *Demokrati - rettigheter*
- *Velferd - sikkerhet*
- *Effektivitet - forbedring*

885 mill. tapte kroner for SAS

Siemens slår tilbake

Forvarer: Ansatte handlet ikke i «ond tro»

Ansatte i Siemens Business Services (SBS) både feilfakturerte og...

Siemens-saken 2002-2004: SBS ansatte...

LANGVARIG KONFLIKT: Avdelingdirektør Ragnhild Røed sier til VG at det har vært viktig for henne å legge til rette for godt arbeidsmiljø. Foto: Per Yngve Møller-Hansen

VG avslører: Over hundre varsler mot Astrid Søgne's underdirektør

En ekstern granskning konkluderte med brudd på arbeidsmiljøloven og mente...

Norge er også en del av Europa

Uttrykket «ute i Europa» går stadig igjen i avisene, nå sist i Aftenposten 27. september. «En norsk samtidopera får det seg frem ute i Europa»...

UREDE KRITIKERE. Mange katastrofer hadde trolig vært unngått dersom leder hadde vært omgitt av flere uredde kritikere, fremfor alle «ja-menneskene».

Vi trenger kverulanter

Debatt PER-YNGVE MONSEN under Siemens-sakerne...

Varsleren. I en episode i Aftenposten forleden, så varer advokat Thorgeir Høie fra Siemens...

Dersom du kan leve med arbeidsgiver begår alvorlige krittiskeverdige forhold, vil det sannsynligvis gå deg meget bedre enn om du varsler, skriver Per Yngve Monsen.

Tapet i saken. Advokaten skriver videre at skillete varslere taper kampen om vidtløst oppfølging, og dermed taper saken...

Den forbittede vil jeg gjerne spørre om det ikke er arbeidsgivers ansvar at også «brekkhansene» blir innlemmet i organisasjonen...

Friskere hjerter - høyere levealder Det fortelles fra Japan at i enkelte landstyper går 70-åringene på helse- og omsorgskurs for å kunne bli så gode som forfædrene på over 90...

Må være felfri. Høies historie som ansatt iklukk varslende. Det virker som om advokat Høie er fornyet med de samme varslingsprosedurene...

Undersøkelse ved Tannlegehøyskolen Fire av ti har opplevd sexpress

1 ved UIO viser at 40 prosent av de som svarer på spørreskjemaet, har opplevd seksuelle trakasseringer...

NYE I FORSIDEN ALLE MENING Alle meninger / Samfunn / Arbi Fry

NYHETSREPERTASJEN

Takst: CHRISTINA EIKSEN, KARI SPETS og HÅVY INNHJERDING. Foto: JANINE MØLLER-HANSEN

OSLO/NARVIK (VG) Med sløtt hode og vådprne øyne ruller Frit Stenstad (48) gjenkjennerde. Per-Yngve Monsen (44) har akkurat satt ord på dødsangst...

Per-Yngve Monsen ble landskjent som Siemens- varsleren, og er en av få som har vunnet i retten. Men han vil ikke anbefale andre å si fra.

PLASTER PÅ SÅRET: I 2008 ble Per-Yngve Monsen tildelt Fritt Ord's Pris for «en innsett og sann varslere».

FAKTA TIRSDAG 2. NOVEMBER 2010 FISKEDUMPINGEN

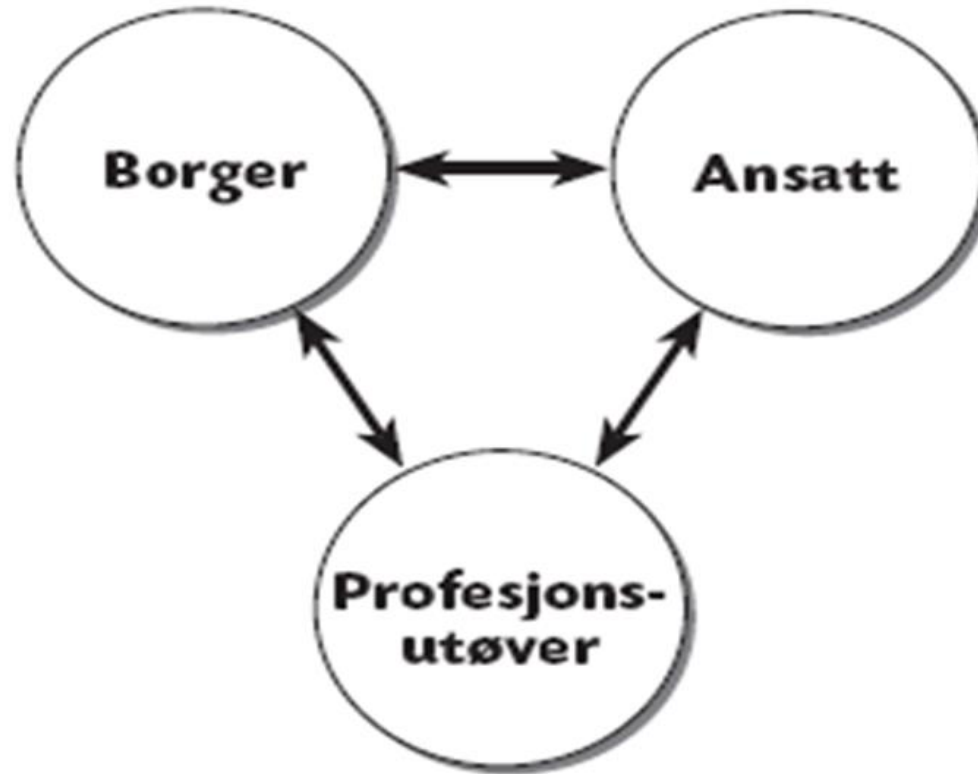
NYE I fryses ut. - Det som nå foreslås av Tromsø kommune er livsfarlig

«Hundebur», «tørkeloft» og «svarteliste»: Beskriver fryktkultur i Oslo-etat

Ansatte blir skjelt ut i møter, svartelistet og lever i et skrekkregime, ifølge en mangeårig tillitsvalgt.

Roller og lojalitetsforpliktelser

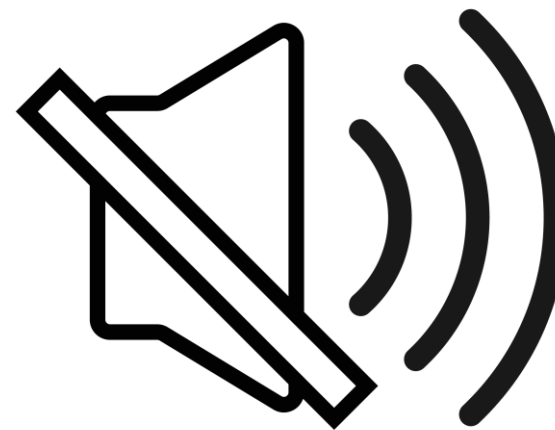

Vide rammer – men begrensninger

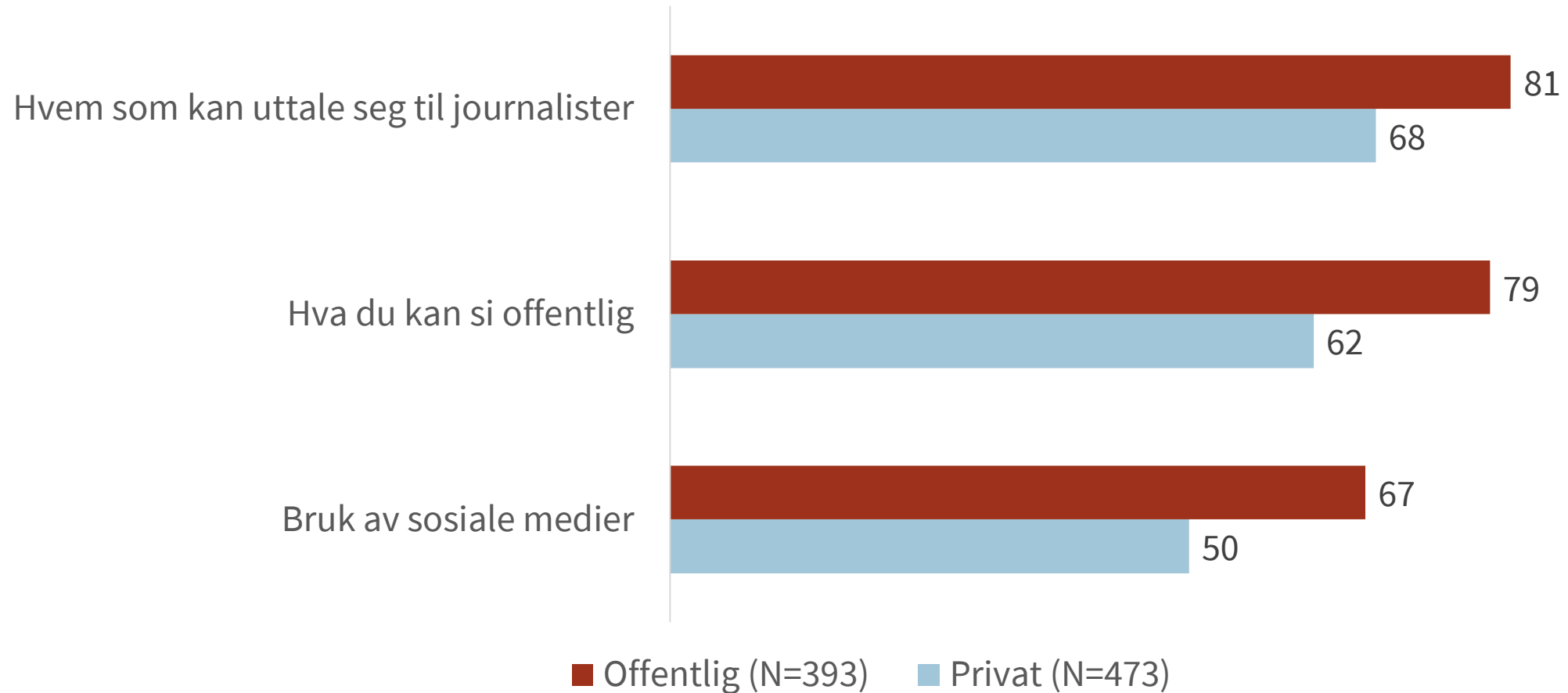
- Lovpålagt taushetsplikt
- Identifikasjonsfaren
- Ytrers posisjon
- Sannheten i utsagnet
- Hvor og til hvem den fremmes
- Arbeidsgivers legitime interesser
- Arbeidsavtaler mm.

Det er begrensninger i ansattes ytringsfrihet som skal begrunnes. Ikke motsatt.

Men – hvordan står det til – *egentlig?*

Arbeidstakere som har retningslinjer for...

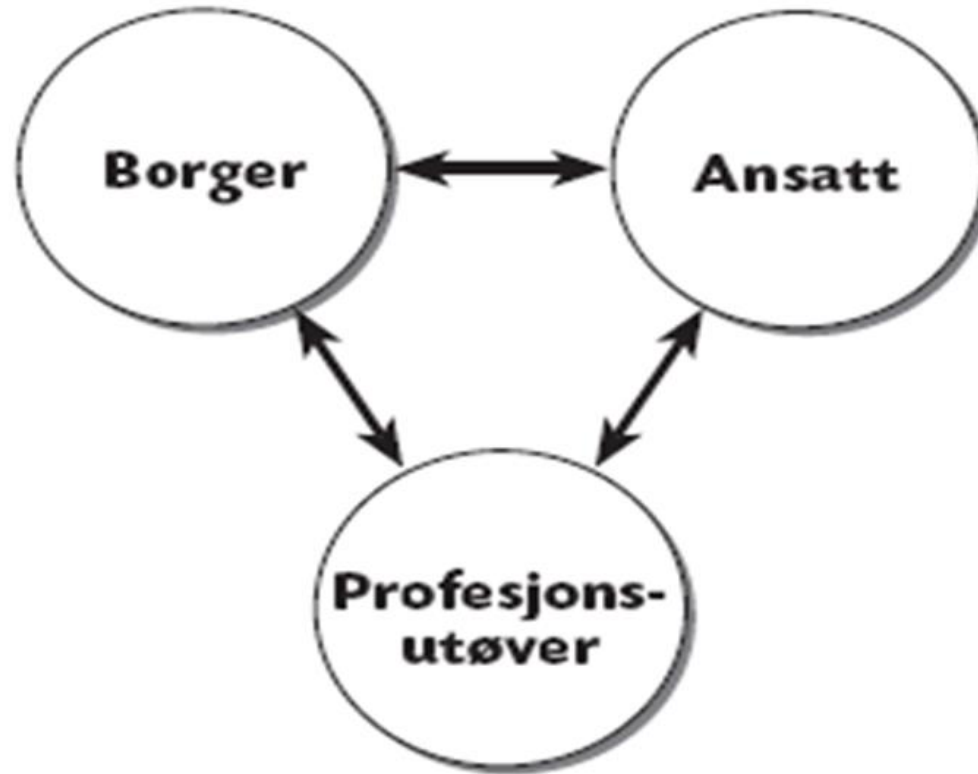
Sentrale spørsmål i sakene

- Har arbeidstaker opptrådd illojalt? Skader ytringen(e) arbeidsgiverens legitime og saklige interesser?
- Hvem uttaler arbeidstakerne seg på vegne av? Identifikasjonsfare
- Om det er legitimt å bruke offentligheten for å få oppmerksomhet om en sak?
- Er arbeidsgivers reaksjoner i samsvar med gjeldende regler?

Roller og saker hos SOMB

Bruk av ansatterollen

En miljøarbeider fikk skriftlig advarsel etter å skrevet avisinnlegg om påståtte brudd på arbeidsmiljølovens bestemmelser om arbeidstid.

Bruk av ansatterollen

En miljøarbeider fikk skriftlig advarsel etter å skrevet avisinnlegg om påståtte brudd på arbeidsmiljølovens bestemmelser om arbeidstid.

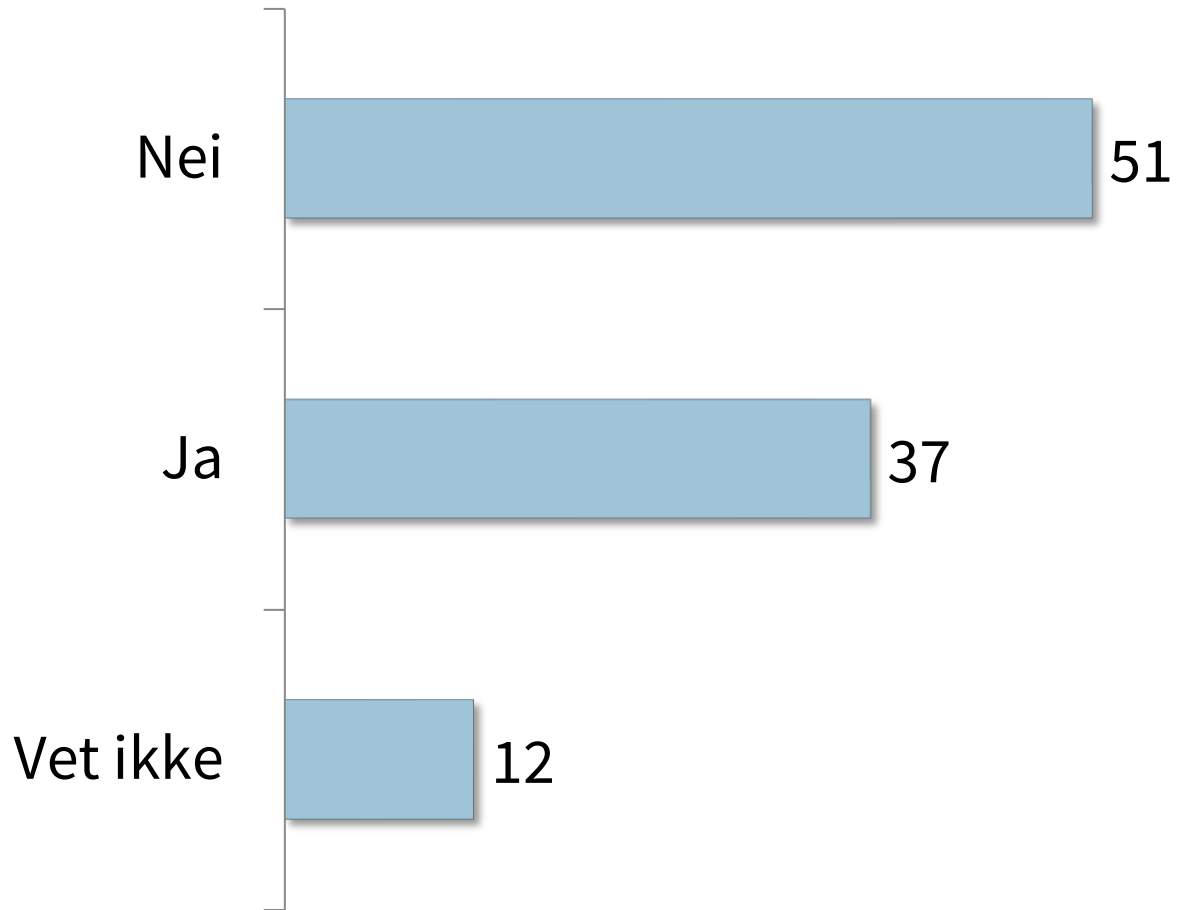
Sivilombudsmannen fant at kommunen ikke hadde rettslig grunnlag for å reagere, og at dette ga arbeidsgiver en mulighet til å rette opp ulovlige forhold.

«... Selv om denne typen leserinlegg fra ansatte vil være ubehagelige for arbeidsgiver generelt og ledelsen spesielt, vil de samtidig kunne bidra til at de ansvarlige i kommunen får kjennskap til forhold i systemet».

Er det akseptabelt at ansatte benytter media til å kritisere kommunen de jobber i?

Bruk av profesjonsrollen

«Den ansatte hadde opplyst om utdanning og arbeidssted i et høringssvar avgitt i eget navn.

Høringssvaret ble gjengitt i en avis, og den ansatte fikk en skriftlig advarsel og endrede arbeidsoppgaver.»

Bruk av profesjonsrollen

«Den ansatte hadde opplyst om utdanning og arbeidssted i et høringssvar avgitt i eget navn.

Høringssvaret ble gjengitt i en avis, og den ansatte fikk en skriftlig advarsel og endrede arbeidsoppgaver.»

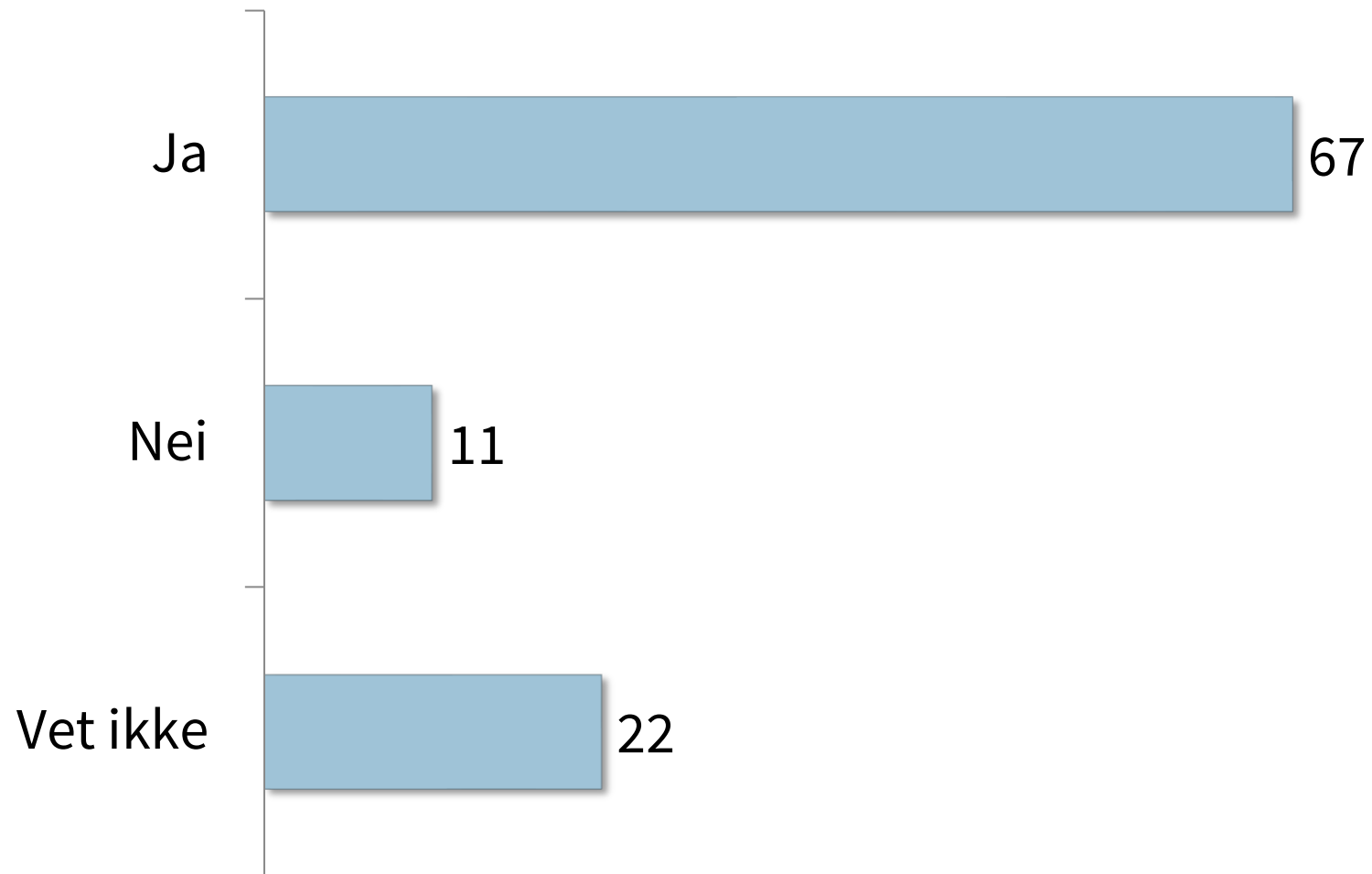
Arbeidsgiver poengterer:

«der du ønsker å uttale deg i en sak, sørg alltid for å involvere nærmeste leder. det gjelder den minste sak, selv å trykke «liker» på et innlegg.

Å vurdere om et innlegg kan ha betydning for Mattilsynets legitimitet må vi gjøre i fellesskap, hvor jeg lytter til deg og jeg beslutter.»

Er det akseptabelt at ansatte deltar i det offentlig ordskifte med fagkunnskap de har ervervet i jobben?

Bruk av borgerrollen

Lærer A skrev en kommentar til et innlegg på FB, under et bilde av Sylvi Listhaug og Sumaya Jirde Ali:

«Fjern bildet til venstre vær så snill..!! Jeg blir dårlig av den skapningen-!»

A fikk en skriftlig advarsel: A hadde brutt de rettmessige forventningene arbeidsgiver måtte kunne ha til lærere. Videre at gjentakende brudd med disse kunne føre til en vurdering av lærerens arbeidsforhold i kommunen.

Bruk av borgerrollen

Lærer A skrev en kommentar til et innlegg på FB, under et bilde av Sylvi Listhaug og Sumaya Jirde Ali:

«Fjern bildet til venstre vær så snill..!! Jeg blir dårlig av den skapningen-!»

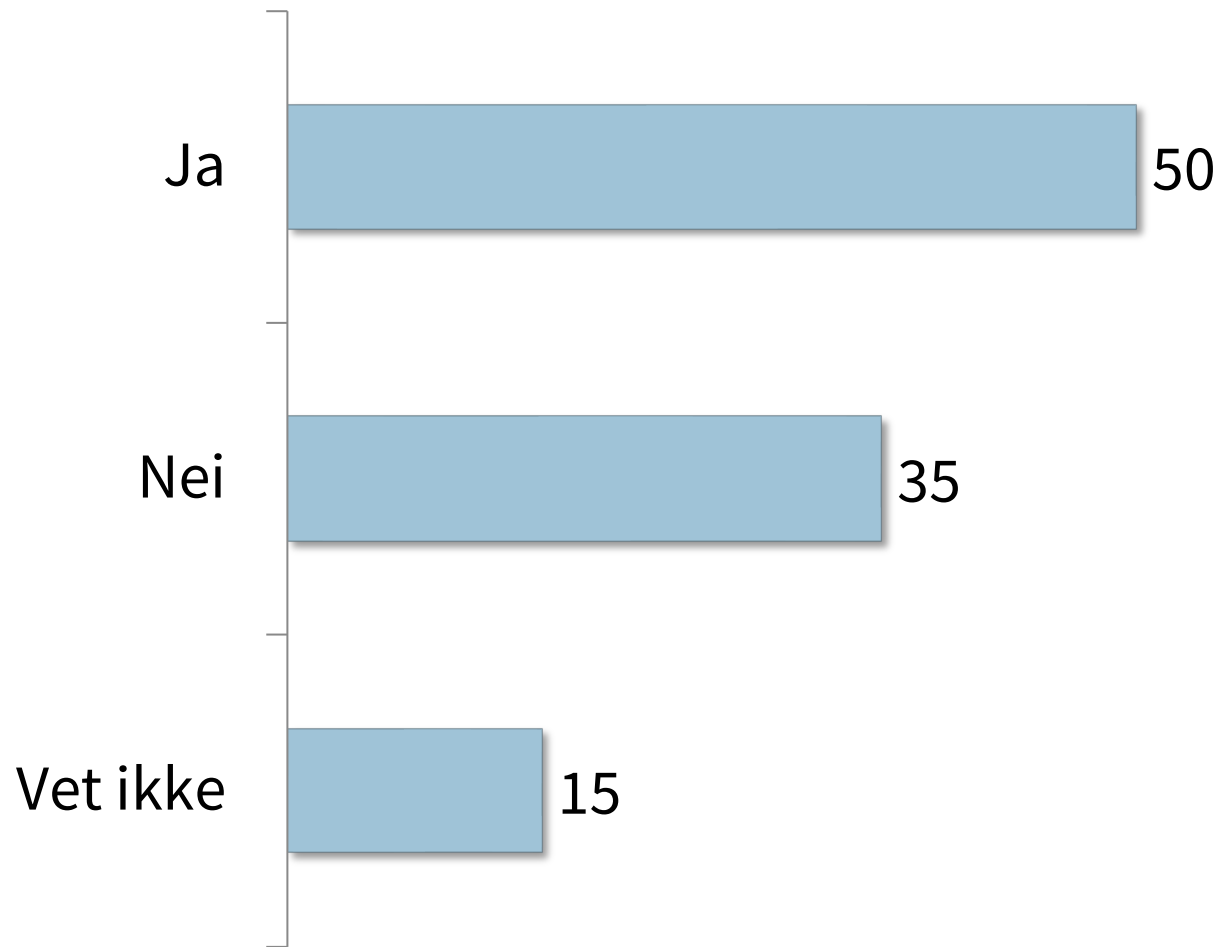
A fikk en skriftlig advarsel: A hadde brutt de rettmessige forventningene arbeidsgiver måtte kunne ha til lærere. Videre at gjentakende brudd med disse kunne føre til en vurdering av lærerens arbeidsforhold i kommunen.

SOMB: ytringen er vernet av ytringsfriheten, og ikke i strid med den ulovfestede lojalitetsplikten for arbeidstakere.

Er det akseptabelt at ansatte deltar i markeringer mot kommunen de jobber i?

Sivilombudsmannen har uttalt:

«Offentlige ansatte har et vidt spillerom - både i form og innhold - for offentlig å gi uttrykk for sin mening, også om forhold på eget arbeidsområde og endog om forhold på egen arbeidsplass.»

(sak 2006/1632)

Sivilombudsmannen har uttalt:

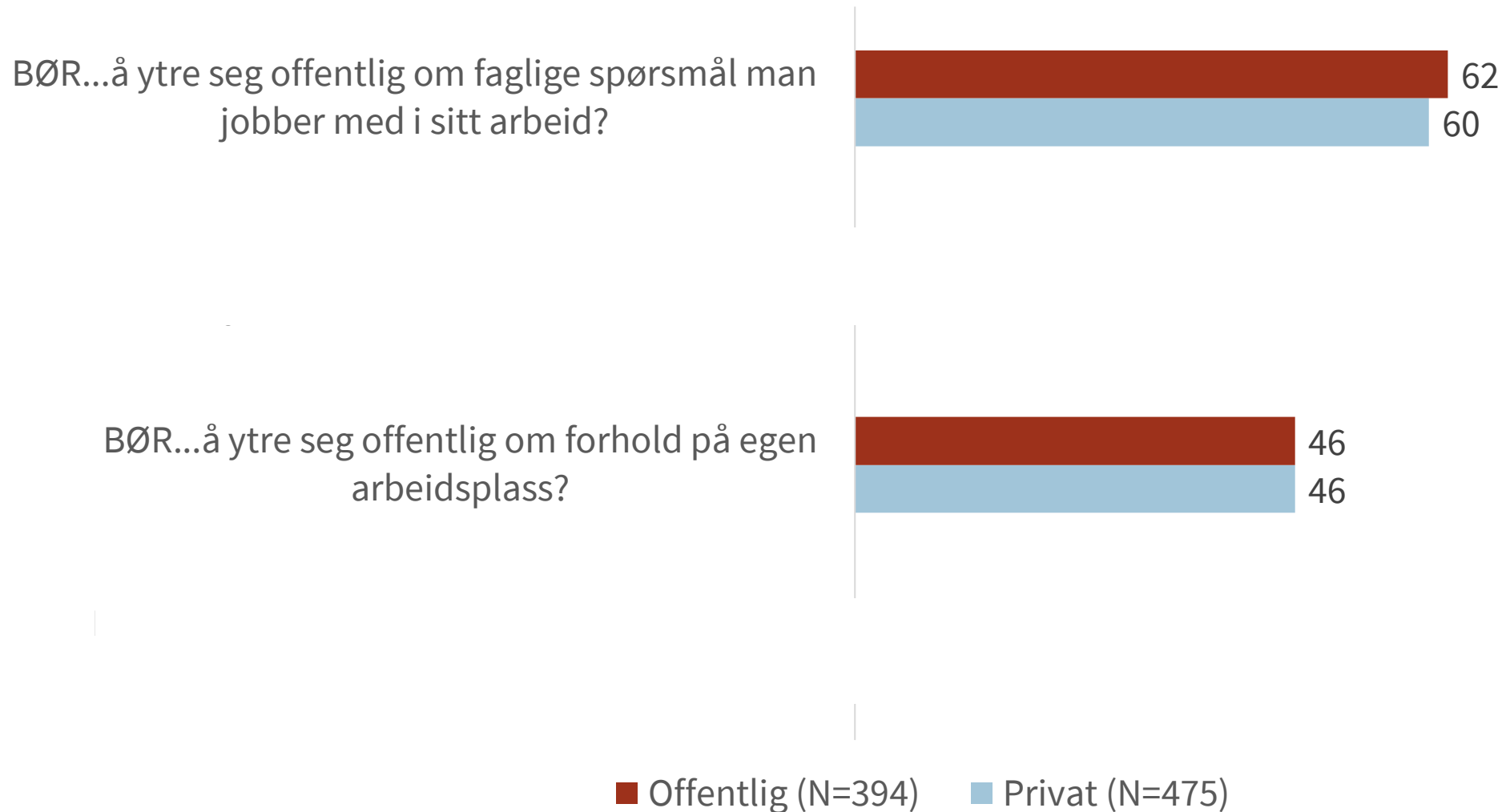

«Offentlige ansatte har et vidt spillerom - både i form og innhold - for offentlig å gi uttrykk for sin mening, også om forhold på eget arbeidsområde og endog om forhold på egen arbeidsplass.»

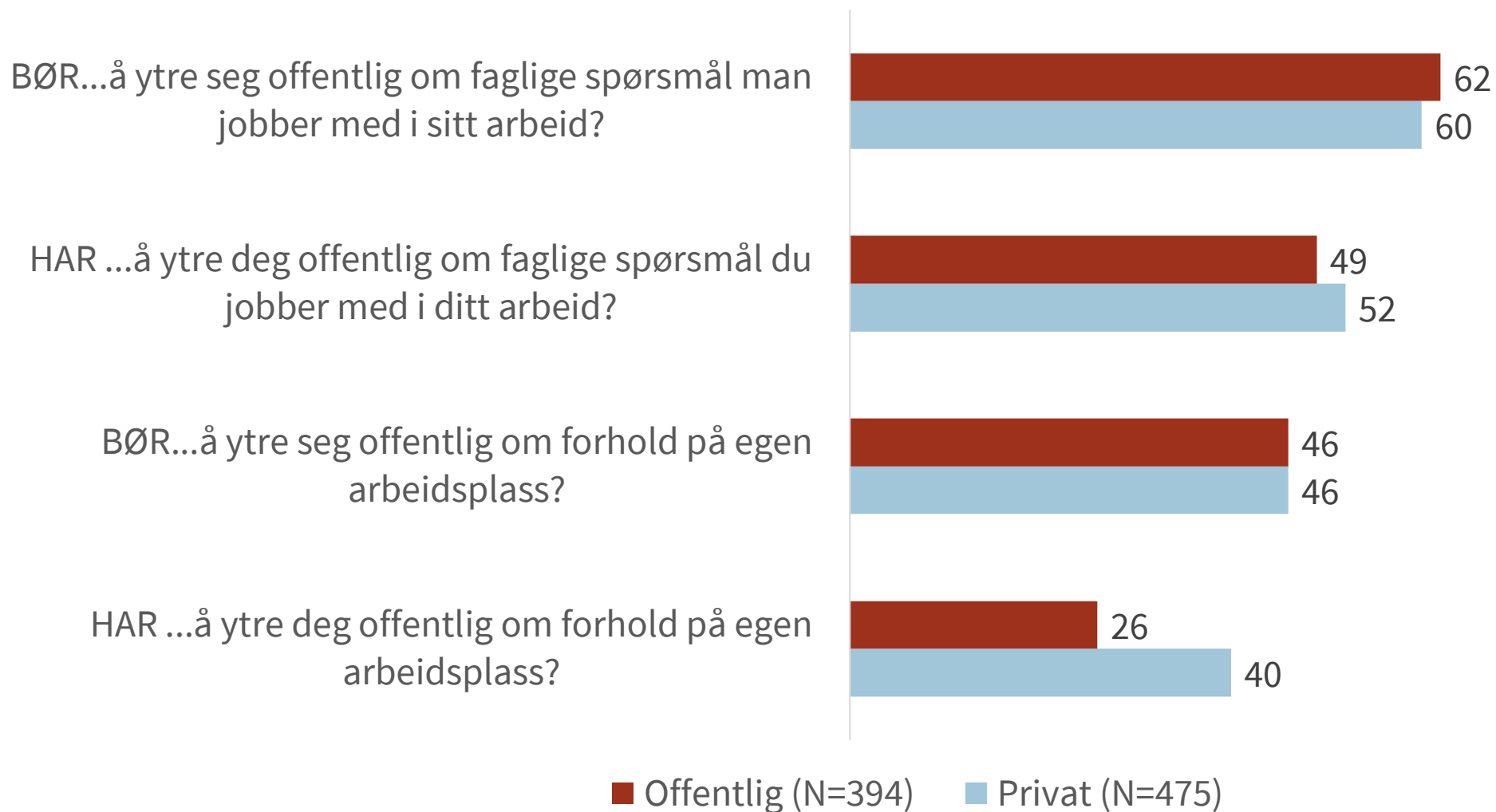
(sak 2006/1632)

Hvor enig er arbeidstakere i dette?

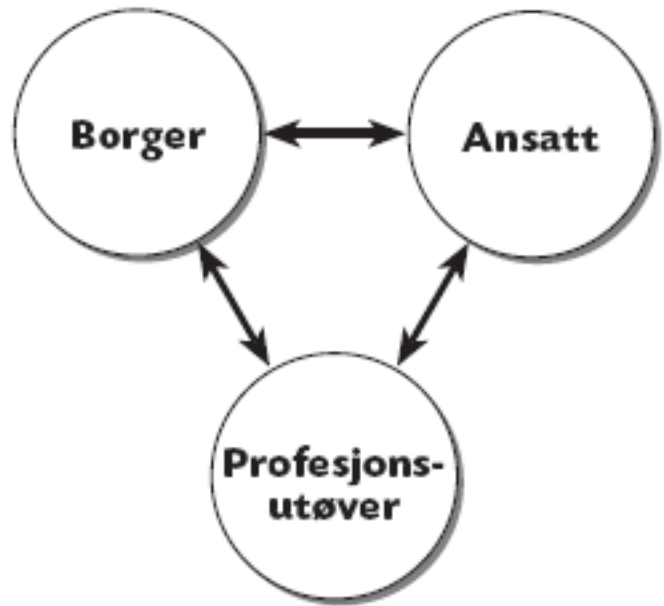
Ytringsrommets størrelse – bør

Ytringsrommets størrelse – bør og er

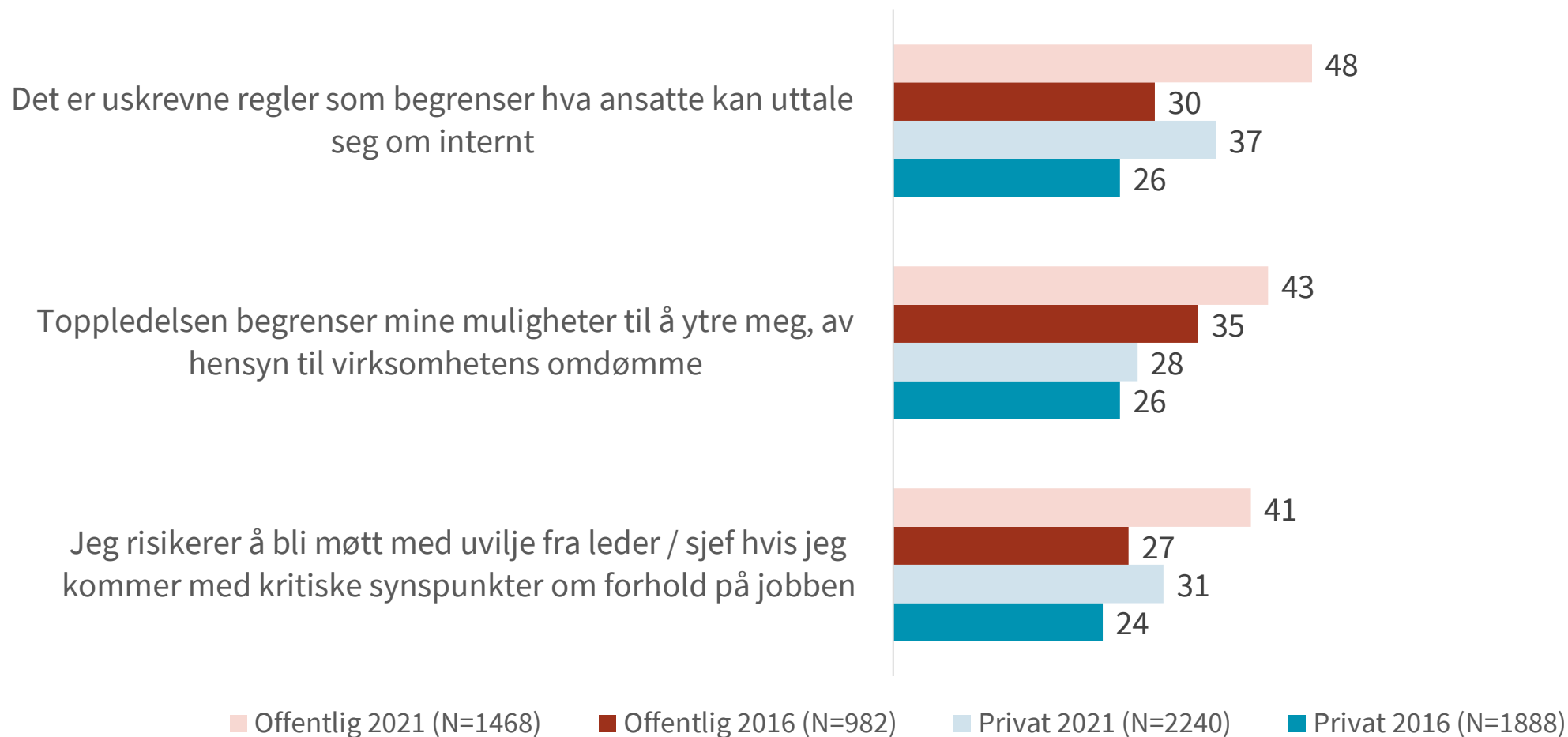
Hva påvirker ytringsbetingelsene negativt?

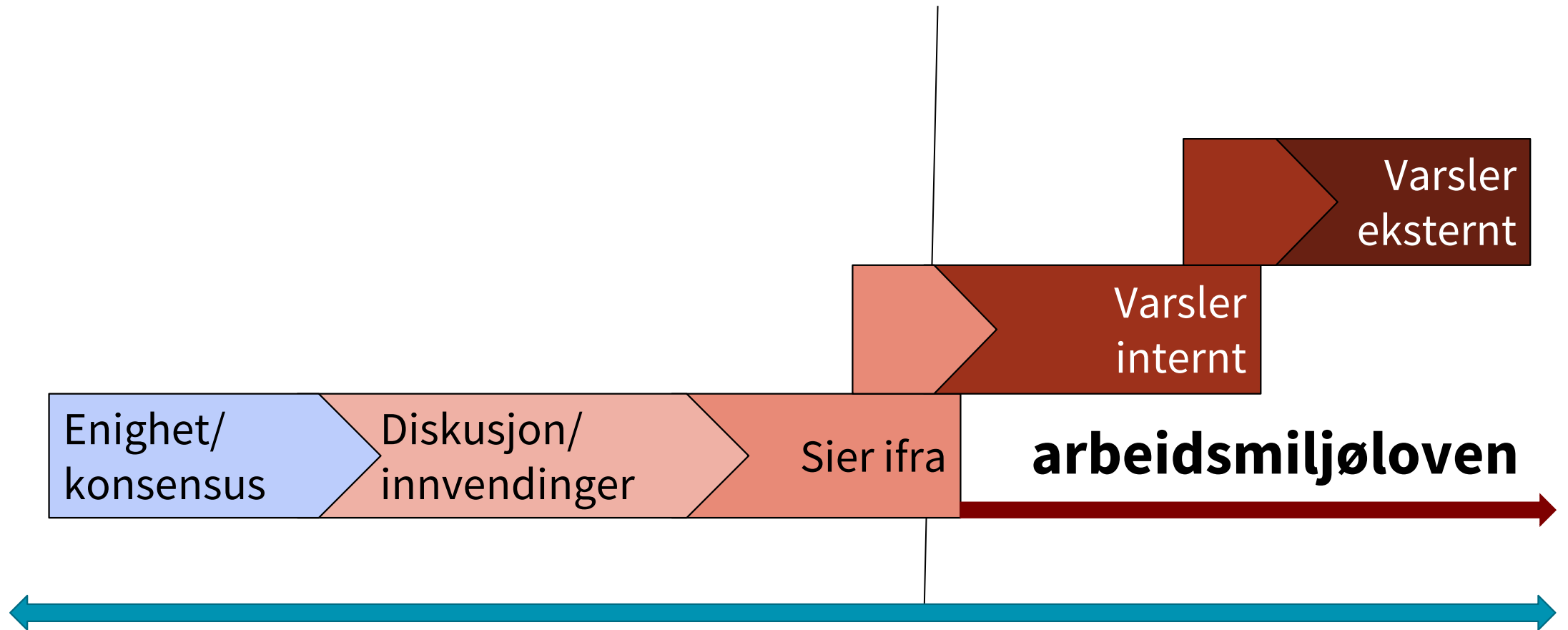
- Alder: Yngre arbeidstakere
- Utdanning: UH opp til 3 år
- Sektor: Offentlig ansatte
- Retningslinjer for:
  - hva man kan si offentlig
  - hvem som kan uttale seg til journalister

Vurderinger av ytringsbetingelser

Fra ytring til varsling

Grunnlovens §100

Endringer i arbeidsmiljøloven

- Nytt punkt i formåls-paragrafen:
  - c) å legge til rette for et godt ytringsklima i virksomheten
- Klarere definisjon av kritikkverdige forhold
- Klarere definisjon av fremgangsmåte
- Arbeidsgiver har fått en aktivitetsplikt
- Klarere presisering av hva varslingsrutinene skal inneholde

Hvorfor bry seg med rutiner?

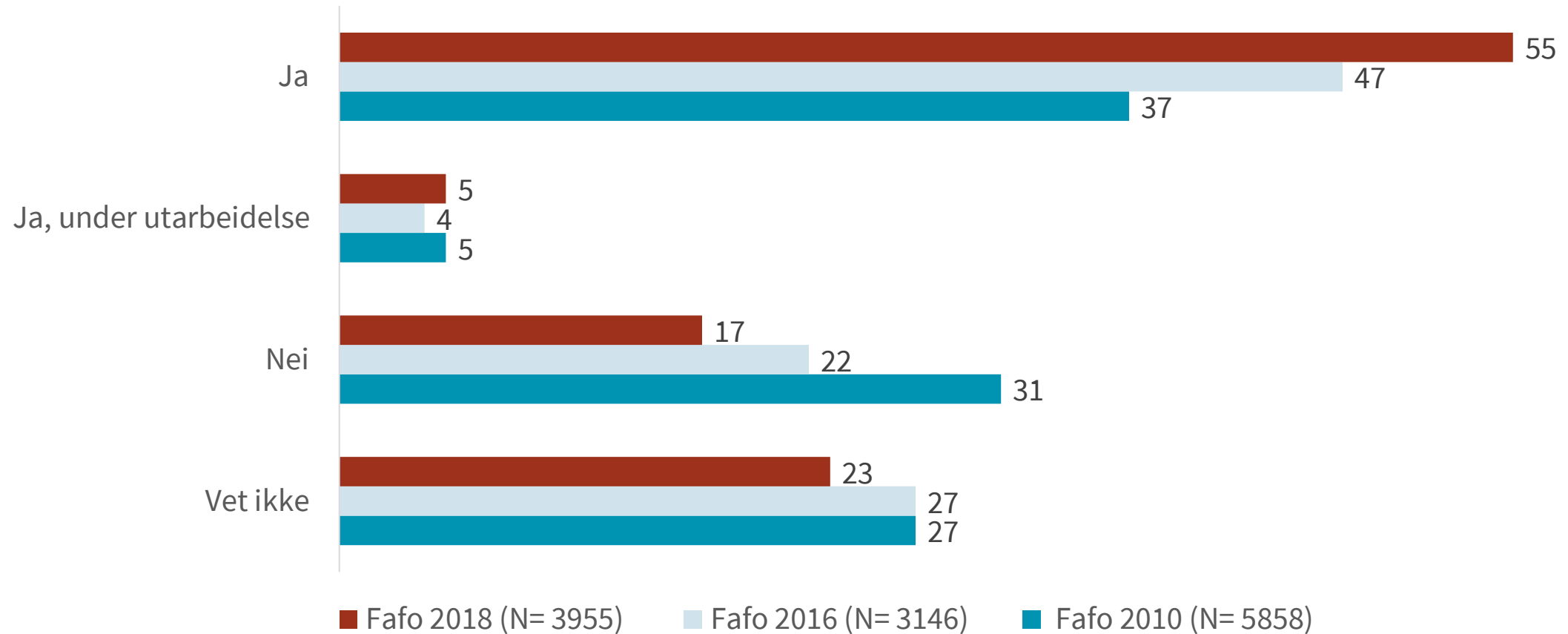

Tidligere forskning har vist at varslingsrutiner:

- bidrar til mer effektiv varsling
- reduserer risikoen for represalier som følge av varselet

Utbredelsen av varslingsrutiner

AML §2 A-6 – Om varslingsrutiner

Rutinene skal være skriftlige, og minst inneholde:

- En oppfordring til å varsle om kritikkverdige forhold
- Framgangsmåte for varsling
- Framgangsmåte for arbeidsgivers saksbehandling ved mottak, behandling og oppfølging av varsling

Ytringsfrihet og lojalitet

	Privat sektor (N=20)	Statlig hel og deleid (N=11)	Kommunal sektor (N=45)
Oppfordring til å varsle	13	9	25
Lojalitet	4	0	6
Ytringsfrihet	3	0	17
Varsling til tilsynsmyndigheter	13	2	30
Varsling til media	6	1	20

Ytringer og lojalitet

«Ein tilsett **må vera forsiktig** med å bruka media for å få merksemd om kritikkverdige forhold.

(...) Den tilsette bør **ta omsyn til alle involverte** når det vert varslar til ålmenta.» (Kommune).

«Et ansettelsesforhold **krever lojalitet til arbeidsgiver** (...) Du har alltid rett til å varsle relevante saker til offentlige myndigheter (...), men det er ønskelig at varsling først forsøkes å løst internt slik bedriften har tilrettelagt for.» (Kommune)

Hver ansatt i kommunen må være **bevisst lojalitetsplikten man har som offentlig tjenestemann eller -kvinne**, og vurdere om sine ytringer kan komme i strid med lojalitetsplikten.

For å hjelpe ansatte, har kommunen laget egne retningslinjer for ytringsfrihet.

Vi har ytringsfrihet, men vi bør alltid **tenke oss om to ganger** før vi sier noe til pressen eller i sosiale medier om forhold på egen arbeidsplass. Kritikkverdige forhold skal alltid først tas opp internt.

Oppsummering

- Er det begrensninger?
  - ✓ Reglementer
  - ✓ Uformelle normer
- Er begrensningene legitime?
  - ✓ Går ofte lenger enn det Grunnloven åpner for
  - ✓ Arbeidstakere som har rutiner for offentlige ytringer vurderer sine ytringsbetingelser som dårligere enn andre
- Er det balanse mellom ytringsfrihet og lojalitet?
  - ✓ Krav til lojalitet vektes ofte for sterkt

Tre spørsmål

- Hvorfor er ønsket om å regelfeste ytringsfriheten så stor i offentlig sektor?
- Hvorfor vurderes ytringsrommet som mindre i offentlig sektor?
- Hvor bekymret bør vi være for utviklingen?

